

Rola bibliotek naukowych we wdrażaniu rozwiązań otwartych

Repozytorium open access — model dla uczelni

Bożena Bednarek-Michalska
Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, 2011

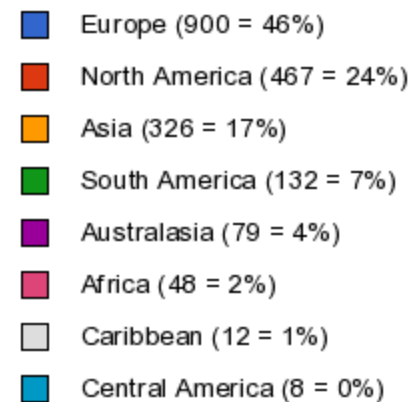
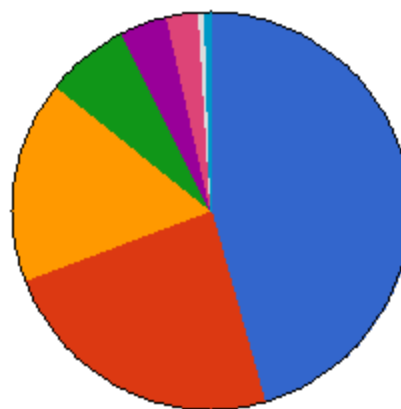
Faza dojrzała modelu open access

1. Spopularyzowano ideę OA w środowisku nauki światowej
2. Wypracowano modele nowych kanałów komunikacyjnych dla nauki (czasopisma repozytoria, kursy e-learningowe)
3. Stworzono sieć pomocy dla tych, którzy chcą je budować
4. Opracowano metodologie tworzenia otwartych zasobów
5. Zbudowano duży zasób materiałów naukowych i oprogramowanie open source do jego gromadzenia
6. Przygotowano modele polityk instytucjonalnych dla OA
7. Uelastyczniono polityki wydawców
8. Zaangażowano społeczność światową na rzecz otwierania zasobów
9. Wprowadzono ideę otwierania nauki do polityk krajowych (USA, UK, Niemcy, Hiszpania)

LICZBY

1. 28.251.433 dokumentów z 1.836 archiwów (źródło inf. BASE)
2. 6568 czasopism OA (źródło inf. DOAJ)
3. 1972 repozytoria (źródło inf. [OpenDOAR](#))

Proportion of Repositories by Continent
Worldwide

OpenDOAR 05-Jun-2011

Total = 1972 repositories

Polska a open access

EBIB – serwis i promocja

FBC – otwarte zasoby

ICM UW – promocja, projekty

UMK – Konferencje OA

CC Polska

Open AGH

PAN – seminaria i czasopisma

KOED – promocja

UAM – AMUR i inne repozytoria planowane

Wydawcy OA

Światowe biblioteki akademickie dla OA

Organizacje:

- SPARC — koalicja bibliotek akademickich na rzecz OA
- EIFL – OA project – promocja OA w bibliotekach krajów rozwijających się

Narzędzia:

- Wyszukiwarka naukowa BASE — Bielefeld University Library,
- Najstarsze repozytorium arXiv — Cornell University Library,
- Directory of Open Access Journals — Lund University Library,
- Utrzymują setki repozytoriów i dbają o ich trwałość,
- Promują zasoby otwarte w środowisku nauki.

Co mogą polskie biblioteki akademickie zrobić dla OA?

1. Wspierać ruch OA i darmowy dostęp do wszelkich zasobów nauki, pokazując w bibliotece repozytoria i katalogi czasopism otwartych i zachęcając do ich wykorzystywania (np. [Directory of Open Access Journals](#)).
2. Zapoznać środowisko z programem MNiSW Springer Open Choice for Polish Institutions:
<http://www.springer.com/open+access/authors+rights/institutional+compliance?SGWID=0-176707-0-0-0>.
3. Promować metawyszukiwarki naukowe (Base, Oaister, Scientific Commons, Google Scholar i inne), które dają dostęp do milionów tekstów naukowych.
4. Szkolić pracowników i studentów w zakresie wyszukiwania i wykorzystania zasobów otwartych i wolnych licencji

Co mogą polskie biblioteki akademickie zrobić dla OA?

5. Informować swoje władze o politykach OA stosowanych w innych uczelniach, podkreślać, że biblioteka może taką politykę przygotować (ROAR). Podkreślać rolę znaczących w Europie instytucji takich jak CERN czy Instytut Maxa Plancka, które taką politykę posiadają.
6. Zapoznać się z Deklaracją Berlińską i listą sygnatariuszy, którzy chcą realizować idee OA, promować ją w swoim środowisku naukowym. Jest na niej wiele bardzo znaczących instytucji naukowych, które mogą wyrzeć pozytywne skojarzenia.
7. Pomóc naukowcom gromadzić ich artykuły w postaci elektronicznej na platformach cyfrowych (dLibra, dSpace czy inne).
8. Zaoferować opiekę nad tekstami naukowych (wieloletnie zabezpieczenie i zarządzanie zasobem) uczelni.
9. Zamiast bibliografii prac pracowników zaoferować repozytorium pełnych tekstów, zgodnie z trendami światowymi i zmierzać do transformacji bibliografii.

Co mogą polskie biblioteki akademickie zrobić dla OA?

10. Wspierać publikowanie otwartych czasopism na uczelni i promować takie model w swoim środowisku naukowym. Pokazywać dobre przykłady, np. polskich czasopism PAN.
11. Przywołać zapowiedzi rzecznika MNiSW Bartosza Loby dla PAP z marca tego roku w sprawie tworzenia ustawy o otwartej nauce:
http://www.naukawpolsce.pap.pl/palio/html.run? Instance=cms_naukapl.pap.pl& PageID=1&s=szablon.de pesza&dz=stronaGlowna&dep=380149&lang=PL& CheckSum=-1820480683.
12. Przywołać test VII Programu Ramowego Nauki UE, w którym wszystkie prace naukowe powstałe w jego ramach mają być upublicznione w Internecie w repozytorium instytucjonalnym lub w razie jego braku w OpenAire do tego przeznaczonym:
<http://www.openaire.eu/>.

Najpilniejsze zadanie dla bibliotek uczelnianych?

Budować instytucjonalne repozytoria otwarte

Dlaczego otwarte repozytorium uczelni?

1. pomaga uczelni promować wyniki naukowe w świecie. Maksymalizuje widoczność tych wyników i ich wpływ na innych.
2. poprawia widoczność uczelni w Internecie, rośnie jej znaczenie, liczba odwiedzin na stronach www (jest używane jako jeden ze wskaźników w rankingach uczelni).
3. gromadzi i zabezpiecza cyfrowe zasoby uczelni. Zarządza zasobami naukowymi i dydaktycznymi.
4. pomaga monitorować jakość badań prowadzonych w uczelni — ma się obraz całości dorobku.
5. wspomaga ocenę parametryczną uczelni.
6. jest bazą, warsztatem badawczym dla prac w toku oraz dla projektów współtworzonych z innymi ośrodkami. Wzmacnia interdyscyplinarne podejście do badań.
7. ułatwia udostępnianie cyfrowych materiałów i pomocy dydaktycznych w codziennej pracy. Wspiera e-learning.
8. wspiera studenckie, doktoranckie dążenia i starania przy pisaniu rozpraw naukowych, jest miejscem dla ich e-portfolio.
9. wpływa na generowanie nowej wiedzy w oparciu o otwarte treści innych — zachęca do współpracy i współdzielenia się wynikami. Zwiększa postęp i ma ogromny wpływ na innowacyjność pracowników uczelni.
10. witryny uczelni są atrakcyjniejsze dla przyszłych pracowników, studentów i innych zainteresowanych stron, ponieważ poprawia się jakość informacji.

Koncepcja?

Zanim zaczniemy budować repozytorium pomyślmy przez moment i posprawdzajmy parę rzeczy!

- 1. Model ekonomiczny**
- 2. Model prawny**
- 3. Model organizacyjny**

Jaki wybrać model ekonomiczny?

1. finansowane instytucjonalnie w ramach uczelni;
2. finansowane ze środków publicznych, grantów;
3. współfinansowane przez partnerów;
5. samofinansujące się komercyjne przedsięwzięcie.

Typologia modelu biznesowego repozytorium otwartego Almy Swan

	Model instytucjonalny	Model publicznego finansowania	Model partnerstwa	Model subskrybcyjny	Model komercyjny
Kto płaci?	Instytucja organizująca	Instytucja publiczna, np. MNiSW	Partnerzy projektu	Użytkownicy	Użytkownicy lub reklamodawcy
Jak płaci?	Środki pieniężne	Środki pieniężne	Środki pieniężne lub rzeczowe	Środki pieniężne w odstępach czasu	Środki pieniężne w danym momencie
Za co płaci?	Personel, sprzęt, oprogramowanie, usługi	Personel, sprzęt, oprogramowanie, usługi	Personel, sprzęt, oprogramowanie, usługi	Usługa lub produkt	Usługa lub produkt
Komu płaci?	Sobie samemu za pomocą wew. księgowości; dostawcom, jeśli zleci się coś na zewnątrz	Dostawcy usługi lub produktu	Dostawcy usługi lub produktu	Dostawcy usługi lub produktu	Dostawcy usługi lub produktu
Dlaczego płaci?	Na realizację przyszłych celów instytucji	Dla dobra publicznego	Dla dobra społeczności współpracującej	W celu uzyskania usługi lub produktu	W celu uzyskania usługi lub produktu

Alma Swan, Chris Awre, LINKING UK REPOSITORIES: Technical and organizational models to support user-oriented services across institutional and other digital repositories. [Dokument elektroniczny] / [Dostęp 20.05.2011]. Dostępny w World Wide Web:

http://www.openscholarship.org/upload/docs/application/pdf/2009-01/linking_repositories_report.pdf.

Jaki wybrać model prawny?

Przed rozpoczęciem budowania zasobu cyfrowego należy odpowiedzieć sobie na pytanie jakie praktyki, dokumenty czy rozwiązania prawne mogą wesprzeć repozytorium lub tworzą bariery dla jego utworzenia:

1. Ustawa o szkolnictwie wyższym
2. Ustawa o zasadach finansowaniu nauki
3. Statut Uczelni
4. Ustawa o prawie autorskim
5. Regulamin własności intelektualnej uczelni
6. Polityki wydawców

Koncepcja budowy repozytorium musi zawierać kompleksowe rozwiązania prawne, warto wesprzeć się opiniami prawników. Warto wykorzystać, jeśli to możliwe wolne licencje np. Creative Commons

Art. 12- 15 *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, mówi o relacjach autora i pracodawcy w tym o uczelniach.

art. 14:

1. Jeżeli w umowie o pracę nie postanowiono inaczej, instytucji naukowej przysługuje pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia. Pierwszeństwo opublikowania wygasa, jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dostarczenia utworu nie zawarto z twórcą umowy o wydanie utworu albo jeżeli w okresie dwóch lat od daty jego przyjęcia utwór nie został opublikowany.
2. Instytucja naukowa może, bez odrębnego wynagrodzenia, korzystać z materiału naukowego zawartego w utworze, o którym mowa w ust. 1, oraz udostępniać ten utwór osobom trzecim, jeżeli to wynika z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie.

Źródło ISAP: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940240083>

Poznaj polskie prawo!

Projekt rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora – mówi o tym, że doktoraty przed obroną mają być online, ale ustawa mówi tylko o streszczeniach

Źródło BIP MNiSW: http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Menu02&news_cat_id=143&layout=1&page=0.

Poznaj przepisy na swojej uczelni?

Regulamin Ochrony Dóbr Niematerialnych i Projektów Racjonalizatorskich w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu

Źródło: http://www.aip.umk.pl/portal/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=46&Itemid=109.

§ 6 Postanowienia dotyczące praw autorskich

1. UMK przysługuje:

- a) pierwszeństwo opublikowania utworu stworzonego przez pracownika w ramach obowiązków pracowniczych (zwielokrotniania egzemplarzy utworu określoną techniką, w tym drukarską);
- b) prawo rozpowszechniania utworu, o którym mowa w pkt 1 w utworach zbiorowych oraz w publikacjach elektronicznych;**
- c) prawo wprowadzenia egzemplarzy utworu w drogę sprzedaży, a także prawo decydowania o najmie i użyczeniu egzemplarzy utworu;

Poznaj polityki wydawców!

Projekt Sherpa/Romeo <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/> - polityki jakie wobec open access prowadzi konkretny wydawca światowy.

Elsevier

Author's Pre-print: author can archive pre-print (ie pre-refereeing)

Author's Post-print: author can archive post-print (ie final draft post-refereeing)

Publisher's Version/PDF: author cannot archive publisher's version/PDF

General Conditions:

- ◆ *Voluntary deposit by author of pre-print allowed on Institutions open scholarly website and pre-print servers*
- ◆ *Voluntary deposit by author of authors post-print allowed on institutions open scholarly website including Institutional Repository*
- ◆ *Deposit due to Funding Body, Institutional and Governmental mandate only allowed where separate agreement between repository and publisher exists*
- ◆ *Set statement to accompany deposit*
- ◆ *Published source must be acknowledged*
- ◆ *Must link to journal home page or articles' DOI*
- ◆ *Publisher's version/PDF cannot be used*
- ◆ *Articles in some journals can be made Open Access on payment of additional charge*
- ◆ *NIH Authors articles will be submitted to PMC after 12 months*
- ◆ *Authors who are required to deposit in subject repositories may also use Sponsorship Option*
- ◆ *Pre-prints for 'The Lancet' cannot be archived*
- ◆ *Mandated OA: Compliance data is available for 36 funders*
- ◆ *Paid Open Access: Sponsorship Option*
- ◆ *Copyright: Copyright Policy — Article Posting Policies — Funding Body Agreements*
- ◆ *RoMEO: This is a RoMEO green publisher*
- ◆ *Updated: 18-May-2011. Suggest an update for this record*

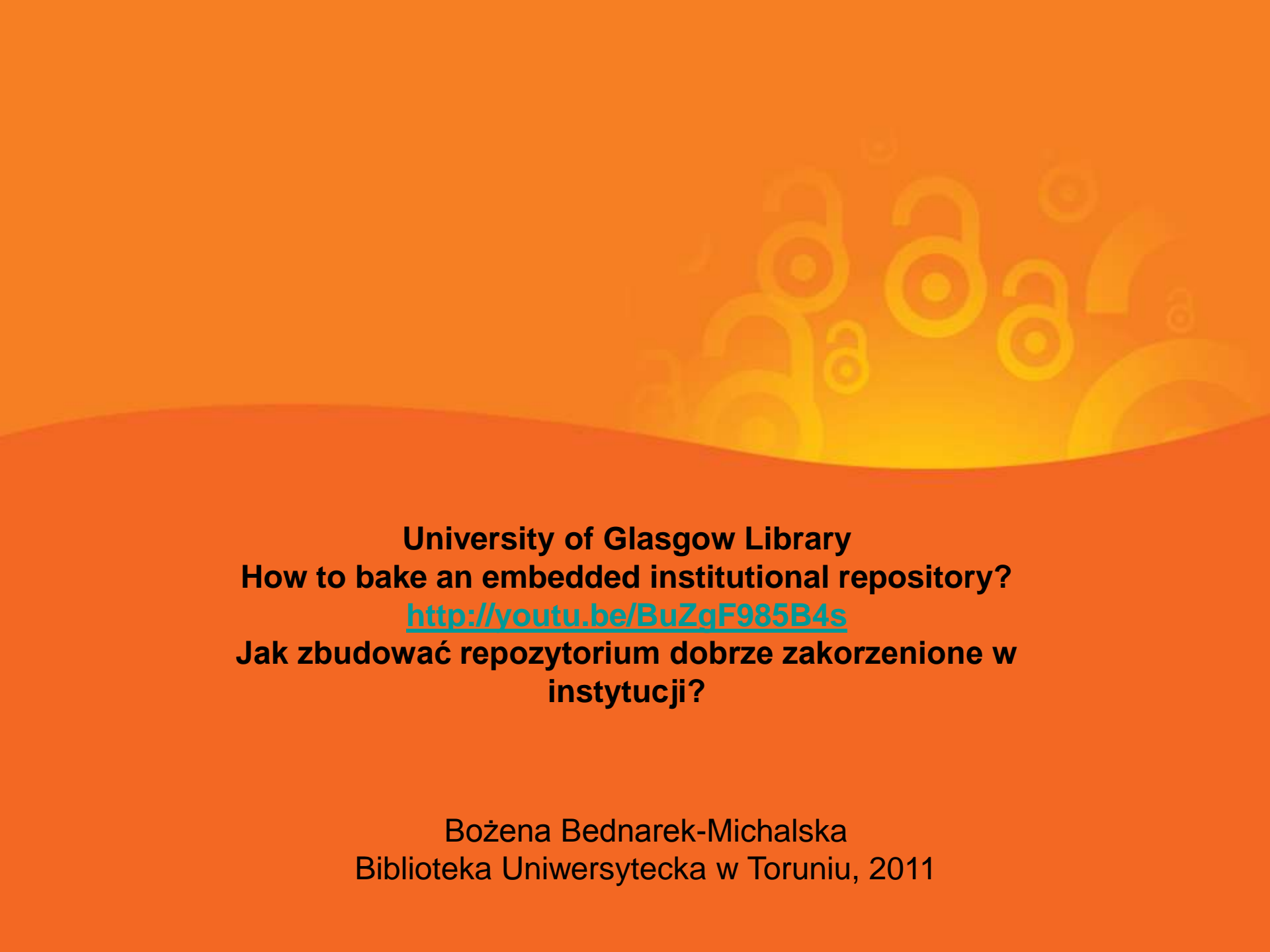
Jaki model organizacyjny?

1. **Poszukaj standardów międzynarodowych – jak zbudować porządne repozytorium**
2. **Zaplanuj zespół realizacyjny**
3. **Wybierz sprawdzoną platformę dedykowaną dla repozytorium**
4. **Zaplanuj co i jak będzie gromadzone (typy obiektów, metadane, struktura) lub skorzystaj ze sprawdzonych modeli**
5. **Zorganizuj repozytorium tak, by było przyjazne dla pracowników naukowych i innych użytkowników**

Budujemy 4 kroki na budowie

1. **Polityka uczelni** – po pierwsze trzeba doprowadzić do zbudowania polityki open access powiązanej z zasadami gromadzenia zasobów w otwartym repozytorium
2. **Współpraca** – trzeba nawiązać współpracę z 2-3 wydziałami na początek najbardziej otwartymi
3. **Dane** – trzeba już zgromadzone przez nas dane, np. wykorzystać bibliografię publikacji pracowników uczelni, strony pracowników naukowych, inne repozytoria i importować z nich dane naszych pracowników do repozytorium uczelni
4. **Organizacja** – należy tak zbudować repozytorium, by było łatwe w użyciu dla pracowników i by chętnie je wypełniali treścią.

University of Glasgow Library
How to bake an embedded institutional repository?
<http://youtu.be/BuZgF985B4s>
**Jak zbudować repozytorium dobrze zakorzenione w
instytucji?**

Bożena Bednarek-Michalska
Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, 2011